

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA TA'LIM-TARBIYA BERISHDA RIVOJLANTIRUVCHI MUHITNING AHAMIYATI

Asanova Gulmira Baxtibekovna,
Toshkent gumanitar fanlar universiteti assistent o'qituvchisi

THE IMPORTANCE OF A DEVELOPING ENVIRONMENT IN EDUCATING PRESCHOOL CHILDREN

Asanova Gulmira Bakhtibekovna,
Assistant teacher, Tashkent University of Humanities
ЗНАЧЕНИЕ РАЗВИВАЮЩЕЙ СРЕДЫ В
ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО
ВОЗРАСТА

Асанова Гульмира Бахтибековна,
Ассистент преподавател Ташкентского гуманитарного
университета

e-mail:
gulmiraasanova879@
gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya jarayonida rivojlantiruvchi muhitning ahamiyati yoritiladi. Rivojlantiruvchi muhitning mazmuni, asosiy funksiyalari va uning bolaning kognitiv, ijtimoiy-emotsional hamda ijodiy rivojlanishiga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, pedagogik jarayonda bunday muhitni yaratish va samarali qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar taqdim etiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, rivojlantiruvchi muhit, ta'lim-tarbiya, bolalar rivojlanishi, pedagogik yondashuvlar, ijodiy rivojlanish, ijtimoiy-emotsional rivojlanish.

Аннотация: В данной статье освещается значение развивающей среды в процессе обучения и воспитания детей дошкольного возраста. Анализируется содержание развивающей среды, её основные функции и влияние на когнитивное, социально-эмоциональное и творческое развитие ребёнка. Также представлены практические рекомендации по созданию и эффективному использованию такой среды в педагогическом процессе.

Ключевые слова: дошкольное образование, развивающая среда, обучение и воспитание, развитие детей, педагогические подходы, творческое развитие, социально-эмоциональное развитие.

Annotation: This article highlights the importance of a developmental environment in the educational and upbringing process of preschool-aged children. It analyzes the content and main functions of such an environment and its impact on the cognitive, socio-emotional, and creative development of the child. The article also provides practical recommendations for creating and effectively utilizing this environment in the pedagogical process.

Key words: preschool education, developmental environment, education and upbringing, child development, pedagogical approaches, creative development, socio-emotional development.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). Maktabgacha yosh - inson hayotidagi eng muhim, faol o'sish va rivojlanish bosqichlaridan biridir. Bu davrda bola nafaqat jismonan, balki aqliy, ijtimoiy,

axloqiy va estetik jihatdan ham shakllanadi. Shu sababli, ushbu yoshda yaratiladigan ta'lim-tarbiya muhiti bolaning keyingi hayoti va shaxs sifatida kamolotida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ayniqsa,

rivojlantiruvchi muhitning mavjudligi-bolaning qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash, mustaqil fikrlash, ijodkorlik va muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda asosiy omillardan biridir.

Prezidentining 2018-yil 30-sentabrda "Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3955-son qarori hamda uning ijrosiga yo'naltirilgan kompleks chora-tadbirlar maktabgacha ta'lim tizimini jahon talablariga mos tarzda rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar uchun yaratilgan rivojlantiruvchi muhit, ularning jamiyatga moslashuv jarayonida muhim o'rin tutadi [1].

Shaxsdagi biron sifatni tarbiyalash uchun uning boshqa tomonlarini ham rivojlantirish kerak. Masalan, bolaning o'yiniga qiziqishini, tashkilotchilik qobiliyatini rivojlantirish uchun mazmun jihatidan boy o'yinlar yaratilishi kerak. Bolalarning ijodiy o'yinlarini rivojlantirish uchun esa o'z navbatida yaxshi tashkil etilgan bolalar jamoasi zarur bo'ladi [3].

ADABIYOT TAHLILI VA METODLAR (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS). Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga ta'sir etuvchi muhit masalasi zamonaviy pedagogika va psixologiya sohasida keng o'rganilgan. Lev Vygotskiyning ijtimoiy rivojlanish nazariyasi rivojlantiruvchi muhitning bolaning bilim va ko'nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Shuningdek, Jean Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi bola faoliyati va o'zaro ta'sir jarayonida yangi bilimlarni egallashni yoritadi. Zamonaviy maktabgacha ta'limda Montessori va Reggio Emilia yondashuvlari rivojlantiruvchi muhit yaratishning amaliy jihatlarini namoyish etadi. Rivojlantiruvchi muhit nafaqat modda vositalar, balki pedagogik yondashuv va ijtimoiy munosabatlarni o'z ichiga oladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muhitdagi turli xil o'yinchoqlar, ijodiy materiallar va farzandning o'z qiziqishlariga asoslangan faoliyat uning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, ota-ona va tarbiyachilarning pedagogik malakasi va bolaning ijtimoiy muhitga kirishi ham muhim ahamiyatga ega.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). Maqolada ko'rsatib o'tilganidek, maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishda rivojlantiruvchi muhitning yaratilishi

bolaning har tomonlama rivojlanishi uchun muhim shart hisoblanadi. Nazariy manbalar tahlili shuni isbotlaydiki, Vygotskiy va Piaget kabi olimlarning pedagogik nazariyalari rivojlantiruvchi muhitning bolaning aqliy va ijtimoiy rivojlanishidagi markaziy rolini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, Montessori va Reggio Emilia kabi zamonaviy pedagogik yondashuvlar muhitning nafaqat modda-texnik bazasi, balki bolaning mustaqillik va ijodiy erkinligini rag'batlantirishdagi o'rnini namoyish etadi.

Amaliyotda esa, rivojlantiruvchi muhit yaratish-bu faqatgina o'yinchoqlar va o'quv materiallarini taqdim etish emas, balki pedagoglarning bolaga munosabati, o'zaro muloqot va ijtimoiy muhitni tashkil etishdir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bunday muhitda bolalar mustaqil fikrlashga o'rgangan, boshqalar bilan hamkorlikda ishlashni o'zlashtirgan va ijodiy faoliyatga faol kirishgan.

Tarbiya muayyan, aniq maqsad hamda ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida yosh avlodni har tomonlama o'stirish, uning ongi, xulq-atvori va dunyoqarashini tarkib toptirish jarayonidir [4.]

Shu nuqtai nazardan, maktabgacha ta'lim muassasalari uchun rivojlantiruvchi muhitni doimiy yangilab borish va zamonaviy pedagogik metodlarni qo'llash zarur. Bu nafaqat bolaning individual rivojlanishi, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham muhim ahamiyatga ega. Biroq, muhitni yaratishda moddiy resurslarning yetishmasligi, pedagoglarning malaka darajasi va ota-onalar bilan hamkorlikning kamligi kabi muammolar ham mavjud. Kelajakdagi tadqiqotlarda ushbu muammolarni bartaraf etish va rivojlantiruvchi muhitni yanada samarali tashkil etish yo'llarini izlash muhimdir.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS). Rivojlantiruvchi muhit - bu bola atrofida yaratiladigan jismoniy, psixologik, didaktik va ijtimoiy sharoitlar majmuasidir. U bola shaxsining har tomonlama rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, qiziqishlarini rag'batlantiradi va o'z-o'zini anglashga yo'naltiradi. Bunday muhitga quyidagilar kiradi: Bolaga moslashtirilgan qulay va xavfsiz makon, yoshiga mos didaktik o'yinchoqlar va vositalar, mustaqil faoliyatni rag'batlantiruvchi imkoniyatlar, ijobiy muloqot va emotsional qo'llab-quvvatlov, o'yin, ijodkorlik, tajriba va kashfiyotga asoslangan pedagogik yondashuvlar. Maqolada

o'rganilgan nazariy va amaliy manbalar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishda rivojlantiruvchi muhitning ahamiyati aniqlandi. Rivojlantiruvchi muhit bolaning kognitiv, ijtimoiy-emotsional va ijodiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Rivojlantiruvchi muhit bolaning mustaqil fikrlash va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Bolalar o'z qiziqishlari va ehtiyojlariga moslashtirilgan faoliyatlarda ishtirok etganda ularning bilim va ko'nikmalari samarali rivojlanadi. Pedagoglarning faoliyati va ta'lim muhitining tashkil etilishi bolaning ijtimoiy muloqot va hamkorlik ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Rivojlantiruvchi muhit nafaqat modda vositalar bilan, balki pedagogik yondashuv va ijtimoiy-psixologik sharoitlar bilan ham belgilanadi.

Shuningdek, rivojlantiruvchi muhitni yaratishda moddiy bazaning yetishmasligi va pedagoglarning metodik tayyorgarligi kamligi muhim to'siqlar sifatida aniqlangan.

Rivojlantiruvchi muhitning asosiy funksiyalari: Kognitiv rivojlanishni ta'minlash - bunda bola turli o'yinlar, mashg'ulotlar, tajribalar orqali atrofdagi olamni o'rganadi, sabab-oqibat bog'liqlarini anglaydi. Rivojlantiruvchi muhit bu jarayonni tabiiy ravishda rag'batlantiradi. Ijtimoiy-emotsional rivojlanishga yordam berish-bunda guruhda faoliyat olib borish, o'z fikrini ifoda etish, boshqalarni tinglash va hurmat qilish kabi ko'nikmalar ijobiy muloqot muhiti orqali shakllanadi.

Ijodiy salohiyatni rivojlantirish - ranglar, shakllar, tovushlar bilan tajriba o'tkazish, musiqa, rasm, drama va boshqa san'at turlari orqali bola o'zini erkin ifoda etishga o'rganadi. O'zini boshqarish va mustaqillikni shakllantirish - o'z tanlovi asosida faoliyat yuritish imkoniyati bola shaxsining mustaqilligini oshiradi. Bu esa kelajakda mas'uliyatli va o'z fikriga ega shaxs bo'lib yetishishiga xizmat qiladi.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalar uchun yaratiladigan rivojlantiruvchi muhit ularning intellektual, ijtimoiy, emotsional va ijodiy jihatdan sog'lom rivojlanishini ta'minlaydi. Bunday muhit faqatgina moddiy sharoit emas, balki pedagoglarning

malakasi, tarbiyaviy yondashuvi va bolaning shaxsiga hurmat bilan qarash kabi omillarni ham o'z ichiga oladi. Demak, har bir maktabgacha ta'lim muassasasi bolaga o'zini erkin his qiladigan, izlanadigan va o'rganadigan rivojlantiruvchi makonga aylanishi lozim. Maktabgacha ta'lim muassasalari pedagoglari zamonaviy metod va texnologiyalarni qo'llagan holda, bolaning mustaqillik va ijodkorligini rag'batlantiradigan sharoit yaratishlari zarur. Shu bilan birga, muhitni doimiy ravishda takomillashtirish, ota-ona va jamoatchilik bilan hamkorlikni kuchaytirish ham samaradorlikni oshiradi.

Kelajakda rivojlantiruvchi muhitni yanada rivojlantirish va uning ta'lim-tarbiya jarayoniga integratsiyasini chuqurlashtirish uchun amaliy tadqiqotlar olib borish muhimdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES)

1. O'zbekiston Respublikasining Prezidentining 2018-yil 30-sentabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3955-son qarori (lex.uz).
2. 2024-yil 30-sentabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni hamda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qarori (kun.uz).
3. Fotima Qodirova va boshqalar. Maktabgacha pedagogika. T.: 2019 y.
4. D.Mutalova, G.Tojiboyeva, D.Maxmudova. MAKTABGACHA TA'LIMDA PEDAGOGIKA.
5. Achilova S. Hygienic factors for the development of physical qualities of children in preschool education // International journal of social science & interdisciplinary research, Vol. 12. Date of publication: 04.04.2023. – P.86-89. (IF 7.429)
6. G.M.Nazirova, K.M.Ilxomovna. TARBIYA VA UNING SHAXS KAMOLOTIGA TA'SIRI. Science and innovation 3 (Special Issue 31), 531-534